

16-17 березня 2007 г. Львів. Виступ Кашницького Никити (укр)

Почну з цитати: «Сектантські екстремістські ідеології корінним чином відрізняються від вчення Ісламу, подібно до того, як відрізняється те, що вони роблять – гноблення, кровопролиття, зневажання прав людей - від діянь мусульман, які закликають до добра та застерігають від порушень Заповідей Бога». Це слова Президента Українського Ісламського університету, Муфтія України шейха Ахмеда Таміма.

Серед мусульман давно й добре відомі транснаціональні деструктивні сектантські рухи, які, прикриваючись Ісламом, у дійсності ж чинять те, що суперечить Ісламу, завдають шкоду мусульманам і загрожують безпеці як мусульман, так і суспільства в цілому.

Однією з характерних рис їхньої діяльності в наш час стало те, що вивчивши західні демократії, вони навчилися використовувати демократичні інститути в суспільстві для нещадної боротьби з цим суспільством.

Можна сказати, що західні демократії виявилися не готовими до тактики сучасних екстремістів. Лідери екстремістів давно облаштувалися на Заході і, як зараз стало зрозуміло, прикриваючись ліберальним західним законодавством у сфері свободи переконань та свободи слова, вони довгий час наполегливо готували підґрунтя для роботи проти суспільства.

Відносно демократичних суспільств екстремістська ідеологія не передбачає компромісів. Західні демократії за їхніми переконаннями повинні бути зруйновані.

Відносно мусульман зазначені ідеології займають позицію, яка вимагає, щоб кожний мусульманин внутрішньо відкидав закони держави, у якій він живе, максимально відмовився від участі в житті суспільства, зосередився виключно на своїй діяльності всередині екстремістської групи, повністю підпорядкувавши свої особисті інтереси інтересам групи.

Всі подібні рухи для обґрунтування своєї деструктивної ідеології вдаються до обману, тобто дають свідомо невірні висновки по основних релігійних питаннях Ісламу. Вони мають тверду вертикаль підпорядкування та непрозорість внутрішньої структури, що в значній мірі споріднює їх з тими організаціями, які прийнято називати тоталітарними сектами.

Принципова позиція екстремістів полягає в тому, що вони зобов'язують кожного мусульманина, що живе в демократичному суспільстві, боротися проти цього суспільства всіма доступними способами, а того мусульманина, який не поділяє таких переконань, обвинувачують у великому гріху.

На думку ідеологів практично всіх псевдоісламських релігійно-політичних екстремістських рухів, кожний, хто не поділяє їхні погляди, заслуговує смерті.

За одностайною думкою видатних Ісламських теологів такі погляди суперечать Ісламу.

В історії людства існує багато прикладів, коли відносно нечисленні, але активні, організовані на військовий зразок радикальні партії або угруповання за умови бездіяльності та неуваги до них з боку законної влади були здатні за короткий час поширити свій вплив на значні території, зміцнитися і потім вступати в тривале протистояння з владою. Таке протистояння багато разів закінчувалося кровопролиттям, зміною влади, тривалою кризою в суспільстві.

Повітряна атака на Нью-Йорк 11 вересня, вибухи в липні в Лондоні, вибухи в Іспанії, вибухи будинків у Москві та захоплення в заручники глядачів «Норд-Осту», захоплення та вбивство дітей у Беслані - всі ці та безліч інших усім відомих випадків невмотивованого масового кровопролиття - приклади роботи екстремістів проти суспільства і прямий наслідок поширення екстремістської ідеології саме в тих країнах, які й стали в підсумку мішенню терористів.

Існувало, а подекуди і зараз існує думка, що якщо бути гостинними до екстремістів, то ті на подяку за цю гостинність не стануть виступати проти тих держав, які їх прийняли.

Але виявилось, що це жахлива, трагічна помилка.

Справа в тому, що така думка не бере до уваги міру непримиренності екстремістів до будь-яких суспільств, які не прийняли повністю їхню ідеологію. Ідеологія екстремізму заперечує будь-яку можливість мирного співіснування людей різних релігій та різних переконань.

Осередки партій «Хізбут-тахрір», «Аль-джамаат аль-ісламія» (Ісламська громада) і «Аль-іхван аль-муслімун» (Брати мусульмани), визнані в багатьох країнах терористичними, з недавнього часу діють також і в Україні. Їхні ідеологи, так само, як ідеологи релігійно-політичної течії «ваххабізм», ніколи не робили і не роблять таємниці зі своїх цілей. Використовуючи національні, релігійні, економічні, політичні важелі, вони прагнуть за допомогою різних засобів розхитати та зруйнувати підвалини демократичного суспільства, щоб отримати максимальні вигоди від хаосу, що утворився. При цьому зазначені течії мають багато спільного та пов'язані між собою.

* * *

Після 11 вересня світове співтовариство повною мірою усвідомило, що тероризм – явище, що представляє величезну загрозу як для життя людей, так і для безпеки держави в цілому. При цьому з ним дуже складно боротися, особливо, коли він уже почав розвиватися, коли для здійснення терору є база.

Взагалі ж, існує три основних напрямки протидії тероризму: 1) профілактика тероризму, 2) боротьба з ним, 3) мінімізація та ліквідація його наслідків. Останній шлях – найслабший. Підраховувати жертви та усувати наслідки терактів – на жаль, доля тих, хто програв. Правильніше попереджати виникнення та поширення ідей тероризму, в крайньому разі боротися з ним на початковій стадії його розвитку.

Найпростіший, найлегший шлях для поширення ідеології псевдорелігійного екстремізму - реєстрація під виглядом релігійних організацій осередків екстремістських рухів, де замість навчання людей релігії ведеться робота з обґрунтування та виправдання радикальних методів політичної боротьби, у тому числі й впровадженню практики тероризму.

Залучення в екстремістські структури якомога більшої кількості прихильників з числа місцевих мусульман, виявлення серед них та підготовка за кордоном найактивніших, формування з їхньою допомогою місцевої еліти, на яку покладається відповідальність за подальший розвиток та розширення мережі екстремістських осередків – все це і є тією базою, спираючись на яку екстремісти отримують можливість переходити до наступної стадії – безпосередньо терору.

Закон України «Про свободу совісті та релігійні об'єднання», який вважається на сьогодні одним із найліберальніших в Європі та світі, передбачає простий та швидкий спосіб легалізації для будь-якої організації, що називає себе релігійною і має у своєму складі десять засновників - громадян України. Наше ліберальне законодавство не ставить засновникам організацій, що реєструються, ніяких питань, крім чисто формальних.

На момент реєстрації релігійної організації як юридичної особи не передбачено ніякої іншої експертизи, крім експертизи статутних документів.

Але ж жоден майбутній правопорушник не напише в статуті про те, що він збирається займатися протизаконною діяльністю, наприклад, поширювати ідеї екстремізму або планувати терористичну діяльність.

Таким чином, прикриваючись формально правильно оформленими статутними документами, лідери екстремістських рухів отримують можливість без найменших перешкод легалізувати в Україні свою діяльність. Тим більше, що реальний контроль їхньої діяльності, як зареєстрованої в державному органі організації, не здійснюється. Зрозуміло, що ті, хто вже скомпрометували себе як учасники або керівники

екстремістської акції, «світитися» при реєстрації організації в державному органі не будуть.

Зареєстрована законним шляхом, наприклад, на підставних осіб, релігійна громада буде діяти багато років і буде «обличчям» екстремістів, самим фактом свого легального існування спростовуючи будь-які докази небезпеки їхньої ідеології. Закрити ж зареєстровану громаду можна лише через суд, а це дуже складно, якщо взагалі можливо, беручи до уваги особливості нашої судової системи та час, на який вмілі юристи, що представляють інтереси такої організації, здатні затягнути цей процес.

Але й закриття ціною великих зусиль одного екстремістського осередку не вирішує питання доти, поки представники таких течій так само легко можуть зареєструвати в рамках свого руху замість однієї закритої громади дві нових під зміненими назвами з новими особами як чільників.

У ході обговорення робочою групою міністерства юстиції проекту нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійних організацій» було звернено увагу учасників на цю проблему. Практично на кожному засіданні ми знову й знову поверталися до того, що необхідно передбачити в Законі таку норму, яка дозволяла б проводити кваліфіковану експертизу відносно релігійної організації, що претендує на легалізацію в Україні не тільки з формальних позицій: статутних документів організації, які взагалі є типовими, але й зацікавлено: її літератури, позиції її лідерів по основних питаннях, головне - історії її діяльності в інших країнах.

Ми виходили з того факту, що зазвичай у псевдорелігійних течій, які намагаються реєструватися в Україні, є багате закордонне минуле, про яке корисно було б знати у всіх подробицях органу, що їх реєструє, а також з того, що Україна як суверенна держава вправі самостійно визначати масштаби загрози безпеці її громадянам і механізми для протидії цій загрозі.

У результаті стаття 18 проекту Закону була доповнена принципово новим положенням про комплексне дослідження про невідповідність законодавству України віросповідної доктрини чи практики діяльності релігійних організацій, що належать до релігійної течії, не представлені в Україні. Негативний висновок комплексного дослідження є підставою для відмови в реєстрації релігійної організації на території України.

Багатьом учасникам робочої групи в той момент здавалося, що ця інновація деякою мірою йде врозріз із рекомендаціями ПАРІ. У зв'язку із чим дехто з експертів висловлювали своє побоювання, чи не буде результатом введення такої норми в Закон критика на адресу України.

У реальності критики саме на це нововведення не було. Висновки про проект Закону України «Про свободу совісті та релігійні об'єднання», які були надані Венеціанської комісією на основі коментарів пана Жоржіо Малінверні (член, Швейцарія) та пана Луї-Леона Крістіана (експерт, Бельгія), не містили критичних зауважень на адресу запропонованої нами комплексної експертизи, що підтвердило: у Європі з розуміння ставляться до мір, прийнятим як в Україні, так і в інших країнах, які можуть і повинні підвищити захищеність суспільства від впливу деструктивних течій, у тому числі і від небезпеки тероризму.

З іншого боку, очевидно, що закрити або відмовити в реєстрації можна лише тій організації, яка прагне легалізуватися та працювати офіційно. Деякі екстремістські, терористичні релігійно-політичні течії свідомо не реєструють свої осередки, принципово відмовляючись іти на будь-який діалог з суспільством, в якому працюють. Тим більше, що закон дозволяє релігійній громаді існувати і без одержання статусу юридичної особи.

В такому підході для них є явні мінуси, а саме неможливість здійснювати легально ту діяльність, що за законом властива лише юридичним особам - наприклад, громадам без статусу юридичної особи неможливо об'єднатися у всеукраїнський духовний центр або управління. Але є й свої плюси - діяльність незареєстрованих громад набагато важче контролювати і у випадку порушення ними закону їх не можна закрити, тому що їх ніхто офіційно й не відкривав.

В таких випадках втрачає сенс той єдиний інструмент правового впливу на релігійні організації, що порушують закон, який передбачений законодавством України. І виникає питання, що робити такій ситуації.

Відповіді на це і багато інших подібних питань ми шукаємо крім іншого в Законі України «Про боротьбу з тероризмом» від 2003 року зі змінами від 2005 та 2006 років.

Тим більше, що в преамбулі Закону сказано, що метою цього Закону є захист особи, держави та суспільства від тероризму, виявлення та усунення причин і умов, які його породжують, а стаття 3 прямо говорить про те, що серед принципів боротьби з тероризмом попереджувальні заходи є пріоритетними.

Цей необхідний і своєчасний Закон визначає правові та організаційні засади боротьби з тероризмом. Однак, фактично мова в Законі йде насамперед про те, що робити, коли теракт уже відбувся або він неминучий. Тобто цей Закон, на жаль, не про те, як запобігати терактам. І відповіді на питання, як не дати зміцнитися терористам, не дати іноземним вербувальникам обдурити та затягти у свої групи наших людей, ми в Законі не знайдемо.

Запобігання терактам – вкрай складна багатопланова робота. Тому на наш погляд цілком логічно було б передбачити в Україні організацію спеціального центру, який би цілком, 24 години на добу, був би зайнятий лише цією проблемою. Боротьба з тероризмом - це насамперед збір та обробка інформації та доведення її до тих структур, які щось мають з нею робити.

Збір інформації не може проходити у відриві від наших партнерів за рубежем. На сьогоднішній день, наскільки мені відомо, в таких країнах, як Великобританія, США, Канада, Нова Зеландія, Австралія подібні центри існують і вони утворюють єдину систему, в якій вибудована мережа з обміну оперативною інформацією. Доступ до цієї мережі та їм подібним, можливо, якісно поліпшив би положення в Україні в цьому питанні, тим більше, що у співробітництві з нами - найбільшою європейською країною, і до того ж буферною державою між Росією та заходом - не можуть не бути зацікавлені всі антитерористичні структури в Європі та світі.

За прикладом Росії, країн Європи та США нам просто необхідно мати затверджений перелік організацій, які офіційно віднесені владою України до терористичних. Структури, що входять до складу цих організацій на території України, повинні бути ліквідовані, майно конфісковане, банківські рахунки арештовані та передані в дохід держави. Жодна з цих організацій не повинна мати ніяких перспектив легалізації на території України ні у вигляді релігійних, ні у вигляді громадських організацій. Нелегальна робота осередків таких організацій повинна бути рішуче та енергійно припинена, література вилучена, особи, що її розповсюджують, попереджені або покарані відповідно до норм кримінального законодавства.

Основних критеріїв, за якими організація може бути віднесена до терористичних, може бути два:

ПЕРШИЙ - це здійснення діяльності, спрямованої на зміну конституційного ладу України насильницьким, збройним способом, у тому числі з використанням терористичних методів.

ДРУГИЙ - приналежність до організацій, обґрунтовано визнаними частиною міжнародного співтовариства терористичними, принципова схожість їхніх ідеологій або прямий зв'язок з ними.

І, звичайно, стратегічною метою має залишатися участь у розробці та прийнятті універсального міжнародного списку терористичних організацій, що відкидає принцип розподілу терористів на «ваших» і «наших».

Тепер звернемо увагу на Кримінальний кодекс України, як правову основу боротьби з тероризмом. Кримінальна відповідальність за будь-яку протиправну, у тому числі і за терористичну діяльність, завжди є персональною. Завжди є той, хто здійснив теракт.

Але завжди є й ті, хто готував виконавця, забезпечував проведення теракту технічно та ідеологічно. На початковій стадії розвитку терористичних організацій саме ці люди становлять найбільшу небезпеку для суспільства.

Ідеологічна складова в забезпеченні терактів в наш час є найважливішим елементом їхньої підготовки. Така підготовка завжди починається екстремістами здалеку, з теоретичного обґрунтування та виправдання вбивств невинних людей, а іноді й самогубства. Така ідеологічна обробка ще не має характеру прямого заклик до здійснення теракту, але від цього вона не менш небезпечна.

Вказівки на здійснення конкретних терактів зазвичай не друкуються відкрито ні в брошурах, ні в газетах. Але література, що містить ідеологічні обґрунтування злочинів проти особистості та держави, видається у величезних кількостях, в тому числі й в Україні.

Ось, наприклад, зараз у мене в руках книга, одна з багатьох, виданих уже в Україні, коштом руху хізбут-тахрір. Назва книги: «Демократія – система невір'я». Ось тільки кілька цитат з неї:

Сторінка 6:

«демократія ... є системою, що не має ніякого відношення до Ісламу. Ця система ... за своїми ідеями та законам цілком суперечить Ісламу. Тому мусульманину категорично забороняється прийняття демократії, застосування її в житті та заклик до неї».

Сторінка 20:

«одним із самих жахливих нещасть людства є ... ідея загальних свобод людини. Саме ця ідея ... принесла людству величезні страждання. Демократичні суспільства дійшли до більш низького способу життя, ніж навіть стадо тварин».

Сторінка 75:

«мусульмани зобов'язані повністю відкинути демократію, тому що вона є законом бруду і сатани ... і є його поняттями, системами та законами.

Мусульмани також зобов'язані в довершеному вигляді реалізувати Іслам у житті держави та суспільства».

Яким чином екстремісти закликають мусульман реалізувати Іслам в житті та суспільстві, відомо. Їхні заклики до злочинів, убивств і самогубств, з яких потім виростає практика тероризму, насправді в жодному разі не мають відношення до Ісламу, ганьблять мільйони мусульман, відштовхують людей від Ісламу.

Особи, які поширюють подібні заклики, проводять найважливіші для екстремістів заходи, й при цьому нічим не ризикують.

Ні під одну зі статей КК їхньої дії не підпадають: їхні вчинки формально не є ні сприянням здійсненню теракту, ні організацією терористичної групи або організації, ні залученням до здійснення теракту, ні навіть публічними закликами до здійснення теракту.

Хоча фактично в такій літературі та в діях тих, хто її пропагує присутні кваліфікуючі ознаки всіх цих злочинів, формально вони усе ще висловлюють свою точку зору, що не забороняється в демократичному суспільстві.

Вольтер сказав би, що ми можемо не погоджуватися з їхньою думкою, але зобов'язані надати їм можливість її висловити.

Але в цьому випадку справа обстоїть протилежним чином. На моє глибоке переконання наш обов'язок перед суспільством полягає саме в тому, щоб заборонити на законодавчому рівні будь-які спроби пропагувати людиноненависницькі ідеї, під якою би маскою вони не пропонувалися. Особливо, коли достеменно відомо, який короткий шлях від теорії до практики терору.

Яка доля чекає багатьох з тих, хто вивчав екстремістську літературу і прийняв переконання екстремістів, ми бачимо на прикладі Юнуса Велієва. Юнус Велієв, громадянин України, житель Сімферополя, був засуджений на території Азербайджану разом з іншими бойовиками групи «Хізбут-тахрір» по найтяжчих карних статтях: «насильницьке захоплення державної влади» та «підготовка терористичних актів з використанням вогнепальної зброї».

Юнус Велієв відомий, тому що він затриманий, його провина доведена і він засуджений. А скільки ще українців, що пройшли у себе вдома теоретичну підготовку в «Хізбут-тахрір» і не лише в ньому одному, беруть практичну участь у терористичній діяльності в усім світі? Скільки вже морально готові до цього? І чи не буде їхній досвід, отриманий за кордоном, надалі використовуватися в нашій країні?

Приклад Юнуса Велієва не єдиний.

13-го січня 2000 року в Дніпровському райсуді м. Києва слухалася справа - єдина у своєму роді в Україні, в ході якої було зроблено спробу притягти до відповідальності організацію за поширення екстремістської ідеології. На суді крім іншого показання свідків давав Денис Фролов, юнак, що проходив на території України навчання в так званих «таборах ісламської молоді». Навчання проходили по декількох навчальних посібниках, у яких мова йшла в тому числі і про те, що мусульманин не повинен підкорятися законам немусульманської держави, що він зобов'язаний боротися з такою державою.

На суді Фролов сказав дослівно наступне: «після підготовки в цих таборах я був морально готовий убити кожного, хто словом або дією образить мою віру».

Що можна до цього додати? Те, що подібні табори безперешкодно влаштовувалися тією ж самою організацією всі ці роки, влаштовуються вони і зараз. Те, що лідери подібних організацій під виглядом свободи переконань поширюють ідеологію непокори владі та кровопролиття, але при цьому не несуть ніякої відповідальності за наслідки.

Вважаю, що за фактами, які на сьогоднішній день мають місце, необхідно провести парламентське розслідування для того, щоб з'ясувати справжні масштаби проникнення екстремістських рухів в українське суспільство, розробити конкретні та дієві заходи з запобігання подальшому розвитку екстремістської ідеології.

Також хочу відзначити, що на мій погляд, стаття 258-2 КК України «Публічні заклики до вчинення терористичного акту» уже не відповідає повною мірою вимогам часу і не може слугувати достатньою правовою основою для припинення та запобігання тероризму.

Кримінальний Кодекс на мій погляд може і повинен бути доповнений новою статтею «», з приблизно таким формулюванням диспозитивної частини:
«поширення друкованих матеріалів або іншої інформації, що закликають до здійснення терористичної діяльності, обґрунтовують або виправдують необхідність здійснення такої діяльності»

Подібна норма в значній мірі зміцнила б правовий фундамент державної системи протидії екстремізму та тероризму, що особливо важливо в наш час.

Крім того, хочу відзначити, що запобігання тероризму - це насамперед робота з населенням.

Вкрай важливо, коли ми маємо справу з поширенням деструктивної, руйнівної ідеології, мати щось, що можна було б протиставити цій деструктивній ідеології. Тобто, мати іншу, сильну позитивну ідеологію.

Приклад такої ідеології в нас є. Ісламський університет в місті Києві, заснований Духовним управлінням мусульман України, займається підготовкою імамів - ісламських духовних осіб – та видає ісламську літературу під егідою протистояння псевдорелігійному фанатизму та екстремізму у всіх його проявах на основі глибоких знань з Ісламу. Високий рівень освіти, яку надає Український Ісламський університет, підтверджується тим, що Єгипетський Університет Аль-Азгар, найстаріший

ісламський університет світу, не просто визнає диплом київського Ісламського університету, але прирівнює його до власного диплому відповідного рівня.

У червні 2006 року в Джакарті відбулася Друга Міжнародна конференція Ісламських теологів на тему: «Іслам - милість Всевишнього, гарант справедливості та миру». На конференцію як представника України з доповіддю було запрошено Президента Українського Ісламського університету, Голову Духовного управління мусульман України, Муфтія України шейха Ахмеда Таміма, якому було надано почесне право виступити із заключним словом.

Конференція ще раз підтвердила позицію провідних Ісламських теологів світу - протидіяти поширенню вірусу псевдорелігійного екстремізму в суспільстві насамперед шляхом донесення до людей справжньої сутності Ісламу - релігії милості та миру.

Шейх Ахмед Тамім у числі семи інших представників мусульманського духовництва входить до складу спеціальної постійно діючої комісії з контролю за виданням книг ісламської тематики при Центральному Духовному управлінні мусульман Росії. Вважаю, що подібний орган з контролю за змістом літератури для мусульман необхідний й в Україні. Причому було б мудро і вчасно забезпечити людей, які займаються такою роботою, державною підтримкою.

Духовне управління мусульман України видає спеціальну літературу, яка застерігає мусульман від контактів з екстремістами, розкриває їхні помилки в релігійних питаннях. Сьогодні цю літературу можна знайти практично в усіх республіках колишнього СРСР. Література ДУМУ - це щеплення від вірусу, яким уже хвора Україна.

В поширенні саме такої літератури, саме таких поглядів, правильних поглядів зацікавлені як мусульмани, так і держава. Вважаю, що держава зацікавлена і має можливість підтримувати та фінансувати ті дослідження і починання мусульман, користь від яких може мати величезне значення в масштабах всієї країни, всього суспільства.

Вважаю, що координація зусиль держави і самих мусульман могла б стати вирішальним фактором у справі протистояння загрозі тероризму в Україні. Така робота, проведена спільно, могла б послужити прекрасним прикладом і принесла б свої плоди, забезпечивши мир і процвітання як в окремих регіонах України, так і у державі в цілому.

Більше того, саме така робота може стати наріжним каменем у справі забезпечення захищеності суспільства від загрози тероризму. Зусилля самих мусульман з вивчення та запобігання умов для розвитку тероризму та екстремізму в суспільстві, підтримані

державою, можуть стати і стануть вирішальним фактором, які за своєю важливістю та дієвістю переважають всі інші.

В Україні безумовно є люди, здатні і готові надавати допомогу державі в захисті її стратегічних інтересів, життя та здоров'я людей. Завдання держави - надати підтримку таким людям у їхній благородній та життєво необхідній для всіх нас справі.